https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.3(315).08
CZU398.21(478)

TURTURICA – PASĂREA PREDESTINĂRII EXISTENŢIALE ÎN EPOSUL NUVELISTIC

Tatiana BUTNARU

Doctor în filologie, conferențiar universitar
E-mail: tbotnaru66@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5771-9081
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Turturica - the Bird of Existential Predestination in the Short-Story Epic

Abstract

This article analyzes the ballad *Amărâta turturică* (The Embittered Dove) in accordance with the symbolism of this bird in folk environments, being presented in different situations and existential hypostases, in accordance with the allegory of human destiny. The image-symbol "embtittered dove" is put at the service of remedying different contradictory states and feelings, depicting the drama of an existential destiny, marked by falls and inner collapses. The ballad about the widowed dove is related to a series of motifs and renders a "synthesis of symbols", tangent to the archetypal significance of some bird topos in our ritual folklore, to foreshadow the culmination of serious existential feelings. As metaphors of predestination, both the hunter and the dove express some tragic entities of human life, outline the meaning of a polarized destiny, marked by inner contradictions, deepen the idea of nostalgic loneliness in the face of irreversible passage.

Keywords: synthesis of symbols, existential borderline situation, tragic finality, cultural archetypes, ontological realms, folkloric characterology, mythical zoology, ballad conglomerate, metamorphoses cycle.

Rezumat

În articolul de faţă ne-am propus să analizăm balada *Amărâta turturică* în corelaţie cu simbolismul acestei păsări în mediile folclorice, fiind prezentată în diferite situaţii şi ipostaze existenţiale, în analogie cu alegoria destinului omenesc. Imaginea-simbol „amărâta turturică” este predispusă spre remedierea diferitelor stări şi sentimente contradictorii, înfăţişează drama unui destin existenţial, marcat de căderi şi prăbuşiri interioare. Balada despre turturica văduvită se înrudeşte cu o serie de motive și redă „o sinteză de simboluri”, având tangenţă cu semnificaţia arhetipală a unor toposuri de păsări din folclorul nostru ritualic, pentru a prefigura culminaţia unor grave trăiri existenţiale. În calitate de metafore ale predestinării, şi vânătorul, şi turturica exprimă nişte entităţi tragice ale vieţii omeneşti, profilează semnificaţia unui destin polarizat, marcat de contradicţii interioare, aprofundează ideea de solitudine nostalgică în faţa trecerii ireversibile.

BDD-A33104 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

Cuvinte-cheie: sinteză de simboluri, situaţie existenţială de limită, finalitate tragică, arhetipuri culturale, tărâmuri ontologice, caracterologie folclorică, zoologie mitică, conglomerat baladic, ciclul metamorfozelor.

În tradiţia folclorică românească, turturica este o pasăre a predestinării şi deseori poartă o semnificaţie arhetipală specifică. Din această perspectivă ne-am propus scopul să evidenţiem sfera de manifestare a diferitelor toposuri de păsări în folclorul nostru ritualic, unde turturica şi-a găsit o individualizare pregnantă. Problema poate fi elucidată în corespundere cu straturile adânci ale mentalităţii populare, în legătură cu estimarea unor imagini originare, cu un substrat mitologic străvechi, predispuse modificărilor succesive. Aşa cum precizează I. Evseev în *Dicţionarul de simboluri şi arhetipuri culturale*, turturica este „un simbol al tristeţii şi fidelităţii conjugale", iar „după moartea partenerului, ea nu se împreunează cu alt mascul" şi „din disperare, tristeţe şi jale nu bea timp de 40 de zile decât din apa ce o tulbură în prealabil" (Evseev, 1994, p. 190). Senzaţia de resemnare şi de dramatism erotic, transfigurat prin simbolismul acestei păsări, este privită în raport cu alegoria destinului omenesc, marcat de cele două etape ale fiinţării omeneşti – viaţa şi moartea, asigură comunicarea sufletească dintre cei vii şi cei plecaţi de printre noi. Imaginea a „doi pui de turturică" din unele cântece lirico-narative vin să profileze o situaţie poetică tulburătoare şi exprimă un amalgam de trăiri sufleteşti: durere, jale, nelinişte interioară, o apăsare sufletească chinuitoare cauzată de o pierdere irecuperabilă, cum ne sugerează versurile de mai jos:

„Nu mai plânge, frăţioare,
C-au să-ţi crească aripioare.
Şi-ai să zbori pe sub pământ
La măicuţa la mormânt." (AF AŞM, 1954, f. 137-138).

M. Ferber, în cunoscutul său *Dicţionar de simboluri literare*, subliniază ideea că „turturica este o specie de porumbel" fapt explicat prin „indiscutabila credinţă" de a întrevedea in acest arhetip mitic „simbolurile inevitabile nu numai ale dragostei, dar şi a virtuţilor înrudite ale blândeţii, nevinovăţiei, timidităţii şi păcii" (Ferber, 2004, p. 214), calităţi elucidate în baza mai multor exemple din experienţa artistică a omenirii. În *Cântarea cântărilor* atestăm următoarele versuri: „Flori pe câmp s-au arătat şi a sosit vremea cântării, în ţarină glas de turturea se aude" (*ibidem*, p. 215), se are în vedere o sensibilizare specifică a eroului liric încadrată în armonia generală a universului. În mai multe specii folclorice, în special, în textele baladeşti cu referire la conglomeratul păsărilor îndrăgostite, întrevedem un zbor prelung de pasăre, menită să scruteze depărtările. „Scumpă turturică a zorilor de aur", aşa cum este invocată într-o

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

versiune de text baladesc înregistrată de T. Papahagi (1970, p. 131), vine să condenseze dorurile şi trăirile omeneşti, să adune iubirile la „ora risipită-n veşnicii" – semnificaţii prefigurate prin nişte acorduri lirice tulburătoare. P. Caraman întrevede, la rândul său, în balada turturicăi „o sinteză de simboluri'', iar acestea „gravitează în jurul ideii de jale incomensurabilă, de castitate ca semn al fidelităţii conjugale, de jertfire de sine până la renunţarea de a mai trăi…" (Caraman, 2000, p. 176-177), opinie ce-ar putea fi desprinsă aproape din toate incursiunile lirice expuse în exemplele ce urmează:

„Amărâta turturică,
Când rămâne singurică,
Zboară-zboară pân ce pică
Şi nu-i pasă de nimică." (AF AŞM, 1958, f. 74).

Imaginile şi semnificaţiile artistice sunt determinate de prospeţime şi seninătate sufletească, izvorăsc din „sâmburele dinamic din poezia noastră populară" (Rusu, 1967, p. 172), se manifestă printr-un sentiment „plin de gingăşie, dar în acelaşi timp de acţiune susţinută" (*ibidem*, p. 272), aprofundează substanţa elegiacă a unui lirism copleşitor, aşa cum vedem din versurile propuse mai jos:

„Zboară într-o pădure deasă,
De-a ei viaţă nu-i mai pasă,
Zboară într-o pădure-adâncă,
Nici nu bea, nici nu mănâncă.
Unde vede o apă bună,
Ea fuge ca o nebună.
Unde vede o apă rea,
Ea o tulbură şi-o bea." (AF AŞM, 1958, f. 74).

În alte versiuni baladeşti, turturica este predispusă să stea pe o „o ramură uscată", ceea ce exprimă, paralel cu durerea ei incomensurabilă, şi o senzaţie de apăsare sufletească, de renunţare la bucuriile vieţii:

„Trece prin pădurea verde,
Dar ea pare că n-o vede.
Zboară, zboară până cade
Şi pe lemn verde nu şade.
Iar când stă câteodată,
Stă pe-o ramură uscată." (Caraman, 2000, p. 176).

Imaginea-simbol „amărâta turturică" este pusă în slujba remedierii diferitelor stări şi sentimente contradictorii, înfăţişează drama unui destin existenţial, marcat

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

de căderi şi prăbuşiri interioare, „zboară-zboară până pică”, ca, în cele din urmă, să capete o nuanţă de finalitate tragică. Prezenţa vânătorului este predispusă, de asemenea, remedierii funcţionale şi se manifestă prin aceiaşi stare de contemplare lăuntrică. Ieşirea turturicăi în calea vânătorului, cerându-i s-o împuşte, constituie o situaţie tragică prin esenţă, de o deosebită intensitate poetică, determinată „de un dinamism dramatic tulburător” (Caraman, 2000, p. 177) şi exprimă o culminaţie emoţională, se încadrează în contextul unor meditaţii grave despre rostul implacabil al omului marcat de propriul său destin.

„Unde-aude să pocnească
Puşca cea vânătorească,
Ea se duce s-o lovească,
Ca să nu se chinuiască.” (Teodorescu, 1885, p. 348).

Substanţa tragică a motivului înclină spre o situaţie a dezolării totale, care mai este numită şi „jalea turturelei”, privită fiind drept „o imagine concretă pentru o situaţie mai amplă şi mai generală” (Rusu, 1967, p. 42) în tendinţa autorului anonim de a-şi cânta „jalea” prin versuri tânguitoare. În această ordine de idei, este vorba de o durere sufletească, cauzată nu numai de pierderea soţului, dar şi de vitregia destinului, care-l copleşeşte în permanenţă. Versurile, înregistrate în mai multe texte baladeşti, se manifestă prin expresivitate şi profunzime, fiind determinate de o evidentă răvăşire sufletească:

„La stejarul cel stufos,
S-a pus turturica jos
Şi strigă la vânător:
Împuşcaţi-mă să mor,
Că nu mai pot de dor.” (AF AŞM, 1965, f. 54).

Atmosfera baladescă este marcată de nişte pronunţate accente dramatice. Etnologul P. Caraman vorbeşte de aşa-zisa „doina turturelei” (Caraman, 2000, p. 175) sau „doina despre turturica văduvită” (Caraman, 2000, p. 181), de o largă răspândire în arealul românesc. Exegetul are dreptate, întrucât morfologia motivului din textele poetice înregistrate se află, în bună măsură, în analogie cu o doină de jale, dar, în acelaşi timp, mai are şi o anumită deschidere spre o serie de balade cu tematică erotică, în special, vedem orientarea spre ciclul baladesc *Mirele mort*, *Mireasa moartă*, unde atestăm nişte situaţii de viaţă paralele, când sentimentul erotic este exteriorizat atât de profund, încât îi determină pe îndrăgostiţi să rămână împreună şi să nu se despartă nici după moarte. Pentru confirmare, aducem un exemplu înregistrat de folclorişti în regiunea muntelui Ceahlău, unde imaginele artistice înclină spre nişte întorsături şi nuanţe noi:

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

„… Și zboară din creangă-n creangă
Și strigă: – Puiule dragă!
Unde eşti? Unde trăieşti?
Și-n ce parte locuieşti?
La mine de ce nu vii,
Să mă scoţi dintr-aişti vii?
Într-un mormânt să mă arunci,
Ca să scap de-aceste munci!” (Caraman, 2000, p. 177).

precum şi prezenţa unor variante cu nişte forme particulare de contaminări, unde îndrăgostiţii doresc „să zacă pe-un căpătâi”, ca să fie împreună şi după moarte:

„Și ne-or pune într-un sicriu,
Și ne-or scoate la toloacă,
Și ne-or pune într-o groapă,
Și ne-or pune stâlpi de piatră
Ca să ştie lumea toată
Cum a trăit un flăcău şi-o fată.” (AF AŞM, 1955, f. 64).

Neliniştea lăuntrică a autorului popular în contemplarea trăirilor şi stărilor sufleteşti ale eroilor survine, în acelaşi timp, şi din drama înstrăinării redată metaforic printr-o serie de imagini oximoronice succesive. Deaceea, acest arhetip mitic mai poate fi raportat şi la „elegia înstrăinării”, motivul fiind pus în slujba remedierii funcţionale, iar turturica va transpare în ipostaza de mesager al unor profunde trăiri sufleteşti, dar în acelaşi timp, şi de confident al sentimentelor de dor, jale, de nostalgie copleşitoare, exprimă o senzaţie de melancolie grea şi apăsătoare:

„Numai biata turturea
Îi străină ca şi mine
Și nu mai are pe nime.” (AF AŞM, 1948, f. 63).

Dorul ce-l manifestă turturica în efervescenţa ei lăuntrică survine din „emanaţia material-spirituală a individului” (Blaga, 1969, p. 222), e dorul de tărâmuri necunoscute, pe care „Marele Anonim” îl intuieşte în procesul convertirii diferitelor straturi culturale şi tărâmuri ontologice, acolo unde viaţa şi moartea, dragostea şi suferinţa, amurgul şi lumina se condiţionează reciproc. Replicile eroilor epici dezvoltă nişte situaţii dramatice prin esenţă, determinate fiind de natura conflictului funcţional. În calitate de metafore ale predestinării, şi vânătorul, şi turturica, reflectă nişte entităţi tragice ale vieţii omeneşti, profilează imaginea unui destin polarizat, marcat de grave contradicţii interioare, aprofundează ideea de solitudine nostalgică în faţa trecerii ireversibile. După sugestia lui L. Rusu, balada *Amărâta turturică* dezvăluie

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

„zvârcolirea sufletească a omului”, „strădania zădarnică” (1967, p. 32) a celui aflat sub ameninţarea destinului său fatal, pe care încearcă să-l depăşească printr-o modalitate specifică şi în faţa căruia se resemnează total. Este conturată „o lume ascetică formulată din simetrii imateriale, unde imaginea folclorică nu cunoaşte fantasticul propriu-zis” (Papadima, 1991, p. 45), dar se dispersează spre nişte tărâmuri existenţiale de alternativă, dincolo de viaţa terestră.

De subliniat, în toate versiunile comentate, autorul anonim nu face o anticipare dureroasă a dispariţiei, dar pornind de la resorturile fundamentale ale modului popular despre viaţă şi moarte, relevă o întreagă caracterologie a sufletului omenesc. De unde rezultă ideea: omul nu numai că se resemnează în faţa dramei sale existenţiale, la care este predispus, dar încearcă s-o depăşească prin trecerea într-un alt tărâm ontologic, dincolo de viaţa terestră. Iniţierea prin moarte şi resemnarea în faţa ei, „să nu se mai chinuiască”, redă sfârşitul tragic al unui destin implacabil, dar în acelaşi timp are loc transpunerea într-o lume selenară, de o superioritate absolută, unde situaţiile tragice sunt aplanate în plan vizionar, prin exteriorizarea elementului de sorginte mitică. Sentimentul de disperare şi incertitudine sufletească, la un anumit moment, este înlocuit prin ideea de speranţă, de seninătate lăuntrică, prin aspiraţia spre desăvârşire, dar şi de solitudine nostalgică, aşa cum vedem în versurile ce urmează în continuare:

„Oi zbura din creangă-n creangă
Şi te-oi jăli, soră dragă,
M-oi sui pe-o mărăcine
Şi te-oi jăli, soră, bine.
Oi ieşi la drumul mare
Şi te-oi jăli, soră, tare.
Oi ieşi la drumul lung
Şi te-oi jăli, soră, mult.” (AF AŞM, 1963, f. 10).

De remarcat, balada despre turturica văduvită „se conexează” cu o serie de motive înrudite, „diferite prin simpla asociaţie de imagini” (Caraman, 2000, p. 181) şi are tangenţă, în acelaşi timp, cu semnificaţia arhetipală şi a altor toposuri de păsări, cum ar fi: mierla, sturzul, cucul, priveghetoarea, acestea „făcând parte dintr-un complex de colizii umane, spirituale, morale, sociale” (Hâncu, 1986, p. 62) sau un conglomerat baladic aparte din ciclul metamorfozelor. Astfel, într-un text depistat şi înregistrat în acelaşi studiu de P. Caraman, se spune că „amărâta turturea”, atunci când îşi afişează durerea ei incomensurabilă cauzată de moartea soţului, este însoţită de o întreagă „mitologie zoologică” (Caraman, 2000, p. 190) a pădurii, ea se manifestă în întreaga ambianţă a mediului natural, alături de alte vietăţi din preajmă:

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

„Şi mai are-un frăţior
Pe sturzul cel gălbior…
Şi mai are-o surioară,
Pe draga priveghetoare,
Cântă noaptea pe răcoare.” (Caraman, 2000, p. 131).

Acelaşi mesaj de idei este preluat şi în unele texte folclorice înregistrate în Basarabia, unde jubilaţia păsărilor se impune în dimensiunea unei interpretări concertistice demne de invidiat. A se compara:

„Colo-n jos într-o hotară,
Esti-un nuc cu frunza rară,
Sî strâng cuşii de prin ţarî
Şî cântî di sî omoarî.
Sus în vârfu nucului,
Cântî tata cucului,
La mijlocu nucului,
Cântî puiul cucului.
Iar mai jos la rădăcină,
Cântî mama şei bătrânî.
Şi-aşa cântî de duios
Di sî lasî frunza-n jos.
Ş-aşa cântî di dureri,
Di mai toată frunza pieri.” (AF AŞM, 1969, f. 145-146).

Este vorba de o germinaţie totalizatoare, care se manifestă în armonia generală a universului, condensată prin nişte stări sufleteşti de excepţie. Se poate face referinţă la ritmurile primare ale naturii raportate la un cadru existenţial specific, unde persistă nişte „stări primare geomorfe ale vieţii pe pământ” (Rusu, 2005, p. 55), determinate fiind de o evidentă iniţiere mitologică. Turturica imprimă acestei simfonii corale o notă particulară şi aprofundează starea de durere şi tristeţe solitară.

„Iar mai jos pe-o rămurea,
Cântă şi o turturea,
Cântă tristă vai de ea,
Că şi-o pierdut soţia.” (Caraman, 2000, p. 190).

Am putea evidenţia, în această ordine de idei, şi careva analogii, similitudini cu baladele *Cucul şi Turturica*, *Mierla şi Sturzul*, *Cucul şi Mierla*, care exprimă, în fond, nişte simboluri antropomorfe şi fac parte din acelaş grup tematic, adică se referă la aceleaşi dimensiuni ontologice şi existenţiale ale condiţiei umane. De astă dată, dinamismul erotic al păsărilor este substituit prin nişte metamorfoze, care, în succesiunea lor ritmică, vor căpăta alte nuanţe de prefigurare ale substratului baladesc. Cucul o roagă pe turturică să-i accepte iubirea, dar de fiecare dată dânsa

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

îl refuză, spunând că se va transforma în „azimioară-n vatră”, „trestioară-n baltă”, „iconiţă mică” etc. Duetul verbal şi schimbul de replici dintre personajele aflate în acest dialog contradictoriu are tangenţă cu o versiune de cântec popular, cu o uşoară tentă moralizatoare, dar în acelaşi timp, fiind marcate de nişte intonaţii vibrante, melodioase. Într-un text înregistrat de folcloristul St. Cârstean se spune:

„Turturica-i la pomete,
Nu-i ca cucu-n codru verde…
Numai biata turturică
Zboară şi de cuc i-i frică.” (Cârstean, 1984, p. 107).

„Frica de cuc” se manifestă prin incompatibilitatea erotică dintre cele două păsări exponenţiale. Aflată în ipostaza de tristeţe generală, turturica nu poate accepta o comuniune sufletească şi unirea cu alt partener, deaceea va respinge propunerea unei relaţii de dragoste cu pasărea-cuc. Fenomenul în discuţie îşi va găsi explicaţie printr-un moment de remediere funcţională, ce caracterizează tipologia existenţială a păsărilor prefigurate într-un continuu dialog polemic. Cucul şi Turturica nu vor putea avea o relaţie de parteneriat, nu se pot „nunti”, deoarece fac parte din două lumi diferite: „cucul e o pasăre nestatornică cu îndoielnice calităţi domestice, iar turturica reprezintă contrariul, statornicia în dragoste şi căsnicie, este o trăsătură tipică pentru ea” (Fochi, 1975, p. 128). Iată de ce, în cunoscutul său *Dicţionar de simboluri literare*, M. Ferber numeşte pasărea „destrăbălatul cuc” (Ferber, 2004, p.74) şi exprimă gândul că acesta este „simbolul adulterului” (*ibidem*, p. 73). În determinarea semnificaţiei conceptuale ale celor două simboluri erotice, există situaţii când părerile cercetătorilor nu coincid şi chiar se contrazic într-o anumită măsură. Astfel, I. Evseev, din contra, are o părere diferită faţă de aserţiunile afişate anterior. În opinia sa, cucul este „o pasăre augurală şi simbol al imortalităţii, vestitorul primăverii, mesager din alte lumi”, „…o pasăre a nemuririi” (Evseev, 1997, p. 89). Nu numai Evseev, dar şi alţi specialişti în domeniu, în marea lor majoritate, accentuează gândul că „nici una dintre păsări nu e atât de des pomenită, măcar pe departe – nu numai în cântece, în legende, proverbe, credinţe – precum cucul, nu numai la noi, ci şi la toate popoarele zonei septentrionale a pământului” (Papadima, 1968, p. 90). De aceea, poporul s-a referit la calităţile sacrale deosebite ale acestui topos folcloric, l-a imortalizat printr-o comparaţie sugestivă: „Cum este cucul ales intre toate păsările şi busuiocul dintre toate florile” (Papahagi, 1979, p. 180). Întru confirmare, pot fi aduse şi careva exemple concludente din unele texte baladeşti aflate în circulaţie, unde metafora păsării-cuc este amplasată în contextul unor situaţii ritualice de limită şi exprimă diferite manifestări ale spiritului uman, în dramatica contemplare a problemelor existenţiale, cu care se confruntă în permanenţă omul, exprimă veşnica alternativă dintre cele două tărâmuri ontologice, viaţa şi moartea. De exemplu:

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

„Cântă cucu pi casî
Şi Vălean îi mort pi masî.
Cântă cucu pi fântânî,
La Vălean la cap luminî.” (AF AŞM, 1951, p. 82-83).

Cucul, la fel ca şi turturica, este o pasăre a predestinării şi capătă, în această ordine de idei, o analogie metaforică cu destinul trecător al omului, poate fi raportată la nişte meditaţii despre trecerea ireversibilă a timpului şi apropierea ceasului final. Substanţa elegiacă, din mai multe texte baladeşti aflate în circulaţie, este înlocuită treptat printr-o aură benefică, care se manifestă prin capacitatea acestui topos folcloric de a transmite „puterea sacrală ogoarelor, determină norocul şi belşugul” (Evseev, 1997, p. 89) roadelor pământului, exprimă ideea de fertilizare a naturii, de perpetuare şi continuitate a vieţii. Aflată într-un dialog polemic cu întruchiparea demistificată a morţii, pasărea-cuc îşi demonstrează superioritatea şi pledează pentru triumful vieţii asupra haosului şi întunericului existenţei efemere. Astfel, într-o baladă de o profundă inspiraţie mitică, la rugămintea morţii,

„Cucule cu pană sură,
Schimbă-ţi glasul tău cu mini.” (AF AŞM, 1969, p. 40-41).

pasărea îi va răspunde cu demnitate şi îndrăzneală:

„Eu glasul nu ni-oi schimba,
N-are în codru cine cânta.
Glasul meu cine-l aude,
Inimioara ’ntrânsul râde.
Dar glasul tău cine îl vede,
Nu mai calcă iarbă verde.” (AF AŞM, 1960, p. 104).

În ceea ce priveşte ideea incompatibilităţii erotice dintre cele două toposuri de păsări exponenţiale, ea a solicitat din partea specialiştilor în domeniu mai multe opinii, unele din ele purtând chiar o semnificaţie controversată. Bunăoară A. Hâncu, atunci când se referea la balada *Cucul şi Turturica*, aducea următoarea constatare: „Turturica devenită simbolul femeii tinere – blânde, cuminţi – protestează psihologic şi în faptă faţă de normele morale şi legile sociale, impuse de feudalism”, din aceste considerente „…balada pune la stâlpul infamiei despotismul masculin, brutalitatea bărbatului, devenit forţă arbitrară dominantă în condiţiile societăţii patriarhale, cu clase” (Hâncu, 1986, p. 66). Prea categoric spusă, aserţiunea rămâne a fi discutabilă, întrucât exegetul insistă, în special, la aspectele vieţii sociale de epocă, făcând abstracţie de meditaţiile ontologice, resorturile existenţiale, ce respiră din lectura baladei, sau jocul erotic al păsărilor prefigurat în acest complex tematic.

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

În majoritatea lor, folcloriştii presupun că problema în discuţie, adică turturica aflată în deplina ei singurătate, predispusă unei despărţiri similare cu moartea de omul drag şi care nu acceptă relaţia cu alt partener, ar avea „un caracter paneuropean" (Caraman, 2000, p. 179-204), aspect confirmat de mai mulţi cercetători încadraţi în discuţia problemei respective. Cu această ocazie, A. Fochi aminteşte despre „identitatea morfologică a subiectului la români şi macedoneni" (Fochi, 1975, p. 131), care se manifestă prin nişte „interpătrunderi culturale" şi similitudini cu poezia populară a multor popoare europene. Încercând să demonstreze originea orientală a motivului, în special, înrudirea cu poezia persană, B. P.-Hasdeu aduce, la rândul său, drept argument un bogat material factologic, cu un evident caracter comparativ, „o notiţă de literatură comparativă", unde circulaţia subiectului este amplasată „în România, Persia, Francia" (Haşdeu, 2011, p. 270). Explicaţiile de rigoare par a fi orientate la dezvăluirea mai multor dimensiuni ontologice şi existenţiale ale motivului respectiv, depistarea unor soluţii artistice de o semnificaţie bine definită în eposul nuvelistic şi constituie o prerogativă ce persistă în atenţia exegeţilor. Pe lângă celelalte „surprize" ale metamorfozelor, Hasdeu mai evidenţiază nişte situaţii poetice inedite, precum ar fi versurile dintr-un „variant francez" , unde „amantul se schimbă în ţărână pentru ca să poată acoperi cadavrul iubitei sale" (Haşdeu, 2011, p. 270). Versurile semnalate vin întru susţinerea relatărilor de mai sus, copleşesc prin intensitate şi o evidentă intonaţie lirică, se manifestă prin nişte acorduri de profunzime elegiacă. Cf.:

„Si tu te fais morte
Qu'ainsi ils t'enterrent,
Je me faire terre
E de mois te couvriront." (Haşdeu, 2011, p. 271).

Numeroasele interpretări semiotice şi estetice ale baladei despre turturica însingurată, aflată într-o dezolare totală, demonstrează ideea că eposul nuvelistic „este un sistem deschis" (Creţu, 1980, p. 103), în continuă resurecţie şi evoluţie. În ipostaza de „pasăre-suflet" (Ursachi, 1976, p. 235) sau de „pasăre mitică" (Vulcănescu, 1987, p. 269), dar, în acelaşi timp, şi topos al predestinării, balada exprimă un concept existenţial amplu preconizat, ea constituie, după sugestia exprimată de B. P.-Hasdeu, „un mic diamant poporan" (2011, p. 271) al tezaurului nostru folcloric, ne predispune şi pentru alte cercetări în domeniul respectiv.

Referinţe bibliografice:

AF AŞM, 1948, ms. 30, f. 63, Sadâc – Comrat inf. D. Bahrin, culeg. E. Levit.

AF AŞM, 1951, ms. 146, f. 82-83, Sărăteni – Hânceşti, inf. M. Sinicur, culeg. E. Junghietu.

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)

AF AŞM, 1954, ms. 65, f. 137-138, Corneşti – Ungheni, inf. A. Bejan, culeg. E. Bodrug.
AF AŞM, 1955, ms. 69, f. 64, Mălăeşti – Grigoriopol, inf. L. Chirică, culeg. V. Chiriac.
AF AŞM, 1958, ms. 107, f. 74, or. Bălţi, informator neidentificat, culeg. A. Popa.
AF AŞM, 1960, ms. 134, f. 104, Coteala – Briceni, inf. A. Bulgari, culeg. V. Gaţac.
AF AŞM, 1963, ms. 145, f. 10, Pauc – Vulcăneşti, inf. E. Nour, culeg. N. Băieşu.
AF AŞM, 1965, ms. 160, f. 54, Pârliţa – Soroca, inf. Ana Ogorodnic, culeg. A. Hropotinschii.
AF AŞM, 1969, ms. 202, f. 40-41, Alexandrovca – Voznesensc-Nicolaev, inf. M. Otrocuş, culeg. N. Băieşu.
AF AŞM, 1969, ms. 209, f. 145-146, Cigârleni – Anenii-Noi, inf. Gheorghe Bâcu, culeg. A. Hâncu.
BLAGA, Lucian. *Trilogia culturii*. Bucureşti: EPLU, 1969.
CARAMAN, Petru. *Pământ şi apă. Contribuţie etnologică la studiul simbolicei eminesciene*. Bucureşti: Editura Elion, 2000.
CÂRSTEAN, Stelian. *Balada şi folclorul Moldovei de Nord*. Bucureşti: Editura Minerva, 1984.
CREŢU, Tudor. *Etnosul folcloric – sistem deschis*. Timişoara: Editura Facla, 1980.
EVSEEV, Ivan. *Dicţionar de magie*, *demonologie şi mitologie românească*. Timişoara: Editura Amarcand, 1997.
EVSEEV, Ivan. *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*. Timişoara: Editura Amarcand, 1994.
FERBER, Michael. *Dicţionar de simboluri literare*. Chişinău: Editura Cartier, 2004.
FOCHI, Adrian. *Coordonate sud-est europene ale baladei populare româneşti*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 1975.
HAŞDEU, Bogdan, Petriceicu-. Balada poporană Cucul şi Turturica în România, Persia, Francia. Notiţă de literatură comparativă. În: *B. P. Haşdeu. Scrieri*, vol. 5. *Folcloristică*. Chişinău: „Ştiinţa”, 2011.
HÂNCU, Andrei. Conglomeratul baladic al transformării în păsări: Cucul şi Turturica, Mierla şi Sturzul, Metamorfozele: Amărâta turturică. În: *Limba şi literatura moldovenească*. 1986, nr. 4, p. 57-67.
PAPADIMA, Ovidiu. *O viziune românească asupra lumii*. Bucureşti: Editura Saeculum, 1991.
PAPAHAGI, Tache. *Mic dicţionar folcloric*. Bucureşti: Editura Minerva, 1979.
PAPAHAGI, Tache. *Paralele folclorice*. Bucureşti: Editura Minerva, 1970.
RUSU, Aurelia. 15 iunie. M. Eminescu. În: *Buletin*. Serie nouă. 2005, nr. 2, p. 55.
RUSU, Liviu. *Viziunea lumii în poezia noastră populară*. Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1967.
TEODORESCU, G. Dem. *Poezii populare române*, ediţia I. Bucureşti, 1885.
URSACHI, Petru. *Poetică folclorică*. Iaşi: Editura Junimea, 1976.
VULCĂNESCU, Romulus. *Mitologie română*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 1987.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone şi interconexiuni europene în creaţia populară şi literatura cultă din Basarabia* (*sec. XIX până în prezent*), Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC.

BDD-A33104 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.216 (2026-01-14 03:37:56 UTC)